

Kwaliteitskaart Bevordering Actief Taalgebruik @ Op Dreef 2022

Context van de school / Beginsituatie:

Leerlingen @ Op Dreef spreken thuis vaak een andere taal en hun woordenschat in de Nederlandse taal is vaak nog beperkt. Leerkrachten hadden vooralsnog een eigen aanpak om woordenschatontwikkeling te ondersteunen en men wist van elkaar niet goed hoe deze aanpak eruit zag. In het kader van de WOU-GO is van '20 tot '22 gewerkt aan van en met elkaar leren hoe woordenschatontwikkeling ondersteund kan worden, bijvoorbeeld door actief taalgebruik door leerlingen te bevorderen. Op deze kwaliteitskaart vind je praktische handreikingen uit dit onderzoek.

Doel:

Deze kwaliteitskaart is bedoeld om leerkrachten te ondersteunen bij woordenschatontwikkeling. Wij willen het actief taalgebruik van onze leerlingen bevorderen, in het bijzonder de leerlingen in groep 5 tot en met 8, specifiek binnen het zaakvakonderwijs. Dat wil zeggen: we stimuleren de taalverwerving van de leerlingen en we stimuleren woordenschatontwikkeling in gesprek en werkvormen.

Visie:

@ op Dreef willen we woordenschatontwikkeling bevorderen in de taal- en leeslessen, de lessen Begrijpend Lezen (deze drie komen samen in de methode 'Estafette') en daarnaast tijdens de zaakvakken. Door middel van de methode VierKeerWijzer willen we projectmatig gaan werken, waarbij hoofdvakken en zaakvakken geïntegreerd worden aangeboden (Try-out-fase start in januari 2023).

@ Op Dreef vinden we het belangrijk dat er op allerlei verschillende manieren aandacht is voor de taal. De stappen van Verhallen kunnen daarbij helpen. In de bovenbouw doen leerkrachten al veel wat betreft voorbereiden en semantiseren; consolideren verdient nog wat meer aandacht.

De belangrijkste didactische basisregel voor het leren van woorden is: Het leren van een woord zal niet in één keer gebeuren. We onderscheiden vier didactische stappen in het intentioneel woordenschatonderwijs: de viertakt. Dit didactische model van Verhallen (2009) geeft de leerkracht houvast. De stappen zijn:

1. *Vorbewerken*
2. *Semantiseren*
3. *Consolideren*
4. *Controleren*

Bij het voorbereiden gaat het om activeren van de voorkennis van de leerlingen en om het betrokken maken: leerlingen moeten aandacht krijgen voor het onderwerp en de nieuwe, te leren woorden. Je opent bij de kinderen als het ware dat deel van het woordenschatnetwerk waarbij de aan te leren woorden kunnen worden aangehaakt. @ op Dreef doen leerkrachten dit bijvoorbeeld door met de leerlingen een verkennend en inventariserend gesprek te voeren waarbij de kwaliteitskaarten van Verhallen als uitgangspunt genomen worden. Direct daarna volgt het semantiseren: de betekenis van het woord of de woorden wordt verduidelijkt. Dit gebeurt niet los, maar in de context waarin het woord aan de orde is. @ op Dreef doen we dit bijvoorbeeld doordat de leerkracht eerst zelf een zin formuleert waarin het nieuwe woord in een bepaalde context wordt geplaatst (voorbeeldfunctie). Vervolgens worden de kinderen uitgenodigd om dit zelf te gaan oefenen. De kinderen begrijpen vanaf dat moment de betekenis, maar ze moeten de woorden ook nog onthouden. Daarvoor is er het consolideren, het inoefenen van het woord. *Het consolideren gaat door totdat alle kinderen de woorden hebben onthouden (dat wil zeggen: totdat de nieuwe woorden een plek hebben gekregen in het netwerk van de woordenschat).* Om te weten of het woordleerproces geslaagd is, ga je natuurlijk ga je natuurlijk controleren. Zo weet je of de kinderen passief dan wel actief het woord hebben onthouden.

Aanpak:

Hoe pak je woordenschatonderwijs in de bovenbouw, zowel in de reguliere woordenschatlessen (onderdeel van de leesmethode Estafette) als bij zaakvakken en binnen het projectonderwijs nu aan? En wat zie je dan bij leerlingen? Tijdens de WOU-GO hebben we hiermee geëxperimenteerd. Hieronder onze bevindingen.

1. Hoe kun je als leerkracht actief taalgebruik door leerlingen bevorderen?

- * Als leerlingen 'taal produceren', zijn ze bijv. zelf aan het woord in de groep, met elkaar aan het praten, aan het schrijven of een visuele weergave zoals een poster of schema aan het maken. Dit is een vorm van consolideren. Ontwerpen van lesactiviteiten met een focus op taalproductie maakt dat je echt gaat denken vanuit 'wanneer leerlingen gaan praten'. Je ontwikkelt dan opdrachten voor leerlingen met het doel om ze echt met de aangeboden woorden aan de slag te gaan.
- * Neem een coachende rol aan. Zet de leerling (met jouw steun) aan het roer in plaats van dat jij zelf vooral spreekt, (voor)leest, schrijft. Tijdens de WOU-GO hebben leerkrachten hebben inspiratie gehaald uit wat de ontworpen lesactiviteiten teweeg brachten bij leerlingen. Het was leuk en zinvol om vanuit een coachende rol tijd te hebben om te kijken naar wat leerlingen zelf doen en zelf kunnen.
- * Ga met positieve verwachtingen aan de slag met leerlingen actief taal laten gebruiken. In de WOU-GO merkten we dat we onze eigen verwachtingen van datgene wat voor leerlingen haalbaar is soms (positief) konden bijstellen, met name wanneer ze zelf aan de slag gaan met een opdracht.
- * Soms moeten leerlingen wennen aan de overgang van meer leerkrachtsturing naar meer zelfsturing (link naar eigenaarschap en Formatief Evalueren)
- * Neem een kijkje bij je collega's. Welke inspirerende en goed functionerende werkvormen gebruiken zij al om binnen de zaakvakken woordenschat te bevorderen?

2. Wanneer zie je dat leerlingen echt actief zijn?

- * Een grote bereidheid bij de leerlingen om te communiceren en om inhoudelijk bij te dragen. De leerlingen groeien in het zelf produceren door de opdrachten die ze mogen uitvoeren. Vooral het spreken en motiveren van eigen antwoorden ging goed. Het verwoorden in taal op hoger niveau dan reproduceren en ook het parafraseren was een uitdaging.
- * De leerlingen voelen zich veilig genoeg om aan het woord te willen zijn en écht een gesprek aan te gaan. De leerkracht zag groei in het eigen handelen ten opzichte van de voormeting: er is succesvol geëxperimenteerd met het laten vallen van stiltes en het doen van prikkelende uitspraken, waardoor de leerlingen werden uitgenodigd om verder en/of dieper na te denken. Ook probeerde de leerkracht er samen met de leerling achter te komen wat hij / zij bedoelt.

Je ziet dan als het goed is bij leerlingen onderstaande kenmerken merkbaar vaker voorkomen:

<i>Legt woorden uit aan andere leerlingen</i>
<i>Voert individueel schrijftaken uit</i>
<i>Werkt samen met andere leerlingen aan spreek- of schrijftaken en communiceert daarover</i>
<i>Probeert met hulp van mij duidelijk te maken wat hij/zij bedoelt (betekenisonderhandeling)</i>
<i>Denkt na en verwoordt dat in taal op hoger niveau (complexere cognitieve taalfuncties zoals vergelijken, redeneren, concluderen)</i>
<i>Gaat door op de aangereikte inhoud</i>

(Uit Combilist (Damhuis, De Blauw, & Brandenburg (2004). Combilist: Een instrument voor taalontwikkeling via interactie. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.) en Kijkkader WOU-GO Op Dreef (06-09-2021)

Middelen:

Omdat we in het kader van de WOU-GO hebben geëxperimenteerd met het leerlingen actief taal laten gebruiken, hebben we onderstaand overzicht van hulpmiddelen kunnen verzamelen:

- De lesideeën van leerkrachten (op te vragen via Fatiha, Ruth en Wouter)
- Een aangepaste versie van de Combilist: het Kijkkader WOU-GO Op Dreef
- Bestaande kwaliteitskaarten voor [voorbewerken](#) en [semantiseren](#)

We willen dit inzetten bij de lessen / activiteiten van de leesmethode Estafette en rond Vier Keer Wijzer, een manier van werken vanuit Projectonderwijs, waarbinnen de zaakvakken geïntegreerd worden aangeboden.

Proces:

Door middel van het opnemen van eigen lessen die werden teruggekeken, en het bekijken van elkaars lessen, kunnen we van elkaar leren. Ook het samen ontwerpen van lessen met de focus op taalproductie is hierbij

helpend.

Evaluatie:

De grootste waarde van deelname aan de WOU-GO zit voor de leerkrachten van Op Dreef in het ontwikkelen van bewust leerkrachthandelen rondom woordenschat in zaakvakken, met het accent op het doelbewust activeren van leerlingen. We zetten ook hierna in op:

* Ontwerpen van lesactiviteiten met een focus op taalproductie

* Kijken naar wat ontworpen lesactiviteiten teweeg brengen bij leerlingen. Dit kan bijv. door:

- met behulp van het Kijkkader video-opnames van de eigen lesactiviteit terug te kijken
- door een collega (collegiale consultatie), de leesspecialist of IB-er een les te laten observeren

Het nut van *zelf* terugkijken van eigen lesactiviteiten is groot. Je krijgt beter zicht op wat leerlingen doen en hoe ze leren / presteren. Dit geeft input voor evaluatie en het maken van verbeterplannen. Bij *elkaar* in de les kijken en dan nu specifiek gericht op zaakvakken en met de blik op woordenschat is leerzaam. Het belang van feedback van anderen bij het analyseren van eigen lessen is groot.